

Watervogeltellingen in Nederland

Nieuwsbrief seizoen 2015/2016, nr. 6 februari 2016

Nederland is bij uitstek een land van wetlands en watervogels. Met watervogeltellingen worden objectieve gegevens verzameld over aantallen, verspreiding en de veranderingen daarin. Het landelijke project vindt plaats in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring en wordt ondersteund door het Ministerie van Economische Zaken, Rijkswaterstaat Centrale Informatievoorziening en het Centraal Bureau voor de Statistiek. De landelijke coördinatie wordt verzorgd door Sovon Vogelonderzoek Nederland. De tellingen worden uitgevoerd door een groot aantal waarnemers van vogelwerkgroepen, behorende instanties, provincies en instituten. Er worden maandelijks tellingen uitgevoerd in monitoringgebieden (alle watervogelsoorten, in Rijkswateren en overige Vogelrichtlijngebieden), pleisterplaatsen (ganzen en zwanen) en in januari de Midwintertelling.

Beste mensen,

Nijmegen, 28 januari 2016

De 50e midwintertelling zit er weer op. In de media heeft deze mijlpaal her en der aandacht gekregen, het NRC besteedde er een uitgebreid artikel aan: <http://www.nrc.nl/handelsblad/2016/01/16/hoeveel-migranten-landen-dit-jaar-in-de-polder-1576573>. Het telweekend zelf gaf een wisselend weerbeeld, maar wel weer, zoals we wel vaker hebben gezien in het recente verleden, met (zowaar) een winters tintje. Vooral Groningen had er al even van kunnen proeven en precies in en na het telweekend mocht ook de rest van het land - in deze tot nog toe recordzachte winter- kort genieten van een winters speldenprikje. De zaterdag was onstuimig en hagel- en (natte)sneeuwbuien teisterden de tellers. Zondag was een prachtige dag met temperaturen die uiteindelijk net boven het vriespunt uit kwamen (in het westen iets hoger). Toen ik dinsdagochtend met mijn twee laatste telgebieden begon gaf de thermometer toch maar -9°C aan.

De eerste resultaten van de afgelopen jubileumeditie van de midwintertelling kan ik dankzij jullie snelle invoer hier al geven. Inmiddels zijn namelijk al 3450 (januari)tellingen ingevoerd, een geweldig aantal, waarvoor veel dank! Het totaal aantal vogels is de 4,7 miljoen inmiddels al gepasseerd en dat zal ongetwijfeld nog stijgen, omdat enkele belangrijke grote gebieden nog ontbreken. De top drie lijkt, hoewel dus nog incompleet en nog ongecontroleerd op dubbeltellingen, ongewijzigd ten opzichte van vorig jaar en ook qua aantal redelijk vergelijkbaar. Het aantal Kolganzen lijkt met een voorlopig aantal van 700.000 weer de meest getelde soort, met Brandgans (600.000) als goede tweede, gevolgd door Smient die de half miljoen inmiddels ook is gepasseerd. Kievit leek in hoog aantal aanwezig: het huidige aantal benadert het uiteindelijke

totaal van vorig jaar nu al. Met een voorlopig aantal van ruim 1600 Kemphanen zou deze telling voor deze soort wel eens de beste uit de historie kunnen zijn. Het aantal Kleine Zwanen lijkt iets hoger uit te komen dan de afgelopen twee jaar, dankzij hoge aantallen op het Veluwemeer. Voor het eerst sinds halverwege jaren negentig staat de teller van Dwerggans nog op nul.

Op **13 februari 2016** vindt zowel een telling plaats van de monitoringgebieden en van ganzen en zwanen en een steekproeftelling in het Waddengebied. Zowel het tijdstip als de hoogte van het tij zijn met resp. 13:20u en 83 cm iets gunstiger dan in januari. Maar voor het zover is vindt op **6 februari 2016** (starttijd 16:35u, uitloop 30 januari tot en met 14 februari) al de tweede slaaplaattelling van de Wulp plaats.

Ik wil diegene die de geslachtsverhouding bij Tafeleenden heeft vastgelegd en ingevoerd in ons systeem bedanken. De resultaten zullen in de loop van dit jaar bekend gemaakt en gepubliceerd worden. Tot slot wil ik jullie wijzen op onze pagina's op de website met vogelgegevens (<https://www.sovon.nl/nl/vogelgegevens>). Naast landelijke soortinformatie en gebiedsinformatie presenteren we hier nu ook informatie per provincie. Vergeet ook niet om de soortinformatie nog eens na te slaan. Er staat daar veel soortspecifieke informatie en handige teltips!

Veel leesplezier met deze nieuwsbrief.

Ik wens iedereen een goede en plezierige telling!

Menno Hornman

Nederland (binnenland):	Waddengebied:
13 februari monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	13 februari steekproeftelling, ganzen- en zwanentelling (13.20 - HW 83)
Volgende telling	(tussen haakjes tijdstip hoog water & cm verhoging)
12 maart monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	2016
16 april monitoringgebieden, ganzen- en zwanentelling	
7 mei telling Brand- en Rotgans	
14 mei selectie van monitoringgebieden	
18 juni selectie van monitoringgebieden	
NB. Bij voorkeur niet van de teldatum afwijken, echter bij slecht weer of andere overmacht kunnen tellingen nog één dag voor tot twee dagen na de teldatum worden uitgevoerd.	

Ganzen- en zwanen

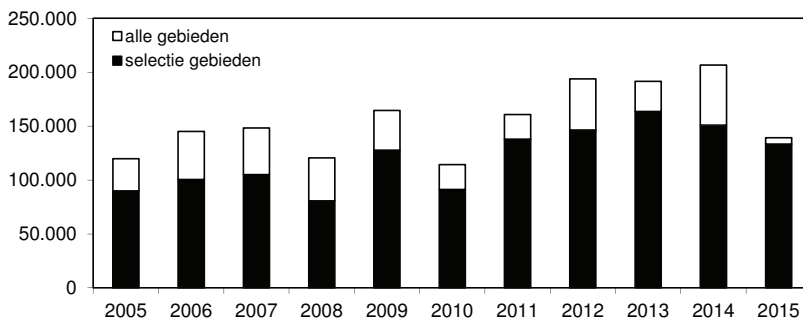
Vooraf in Noord-Nederland was het een vreemde ganzen- en zwanentelling afgelopen januari. In mijn eigen telgebieden in de Dollardpolders heerste op de donderdag/vrijdag voor het telweekeinde vooral grote leegte. Of waren veel groepen vertrokken in de voorafgaande ijzelperiode? Kolganzen die in het kader van een groot onderzoeksproject aan de Eems bij Leer in Duitsland waren gezenderd, laten in ieder geval zien dat de winterse speldenprikken wel tot enige verplaatsingen leidden. Van 9 vogels vertrokken er 6 in zuidwestelijke richting, vooral tijdens het telweekeinde (waar het op zaterdag vooral in Oost-Groningen en Nedersaksen flink begon te sneeuwen), o.a. naar Groningen, Friesland en Drenthe; meest kleine verplaatsingen dus. Eén vogel uit een eerder zenderproject vertrok in het telweekeinde vanuit Noord-Duitsland richting de IJssel bij Dieren. De zendergegevens laten verder overigens prachtig de relaties tussen slaapplekken en voedselgebieden zien, zie www.blessgans.de/index.php?id=663.

Eerste resultaten december-telling

De december-telling vond plaats onder uitzonderlijk milde weersomstandigheden. Voorlopige resultaten wijzen op weinig uitgesproken aantalsverschillen. Bij Toendrarietgans (figuur), Kleine Zwaan en Wilde Zwaan leken de aantallen aan de kleine kant in vergelijking met voorgaande jaren (al zijn de verschillen klein). Bij de andere soorten waren ze vergelijkbaar. Net als in november was het aantal Rotganzen wat groter (en dat terwijl het broedsucces bij deze soort vrijwel nul is).

Kees Koffijberg

Bijeenkomst Duitse ganzenwerkgroep in Leer (Ostfriesland) op 19-21 februari 2016: vooral interessant vanuit Noord-Nederlands perspectief en voor wie de Duitse taal machtig is. Thema's zijn monitoring van ganzen in Duitsland en nieuws uit recente onderzoeksprojecten, met ook een aantal bijdragen vanuit Nederland. Aan de deelname zijn kosten verbonden. Meer informatie op www.anser.de/index.php?id=675

Figuur 1. Aantallen Toendrarietganzen in december, gebaseerd op een steekproef van overeenkomstig getelde gebieden (zwarte balken). Tevens is het totaal van alle tellingen weergegeven (zwarte en witte balken opgeteld, voor 2015 dus sterke onderschatting door onvolledigheid). De aantallen in de zwarte balken zijn over alle jaren vergelijkbaar.

Meeuwen en herkenning

Meeuwen zoeken vaak voordeel in de geboden mogelijkheden. Door dit opportunisme zijn ze bij veel mensen minder populair. Denk maar eens aan de Zilvermeeuwen die ijsjes pikken uit de handen van de argeloze badgasten. De Zilvermeeuw staat daarom als de hoogst genoteerde meeuw in de Rotbeesten Top 50 <http://vroegevogels.vara.nl/Rotbeest.786.o.html>. Aan de andere kant kun je bewondering hebben voor de inventiviteit van meeuwen.

Soorten in januari

Tijdens de afgelopen midwintertelling zijn er van vier soorten meer dan 250 ex. doorgegeven. Het gaat om Kokmeeuw 175.900 (91%), Stormmeeuw 172.100 (86%), Zilvermeeuw 58.000 (27%) en Grote Mantelmeeuw 5.620 (11%). Tussen haakjes staat het aandeel in het binnenland: het totaal in Nederland excl. Wadden, Noordzee en Zeeland. In het binnenland zijn Kok- en Stormmeeuw verreweg het algemeenst. Ze komen vooral voor in het agrarisch gebied waar ze op regenwormen foerageren. Beide soorten zien we ook in het stedelijk gebied waar ze ook afval (brood en friet e.d.) eten. Voor beide soorten geldt dat over het algemeen de aantallen van oost naar west toenemen. Daarnaast zien we

de Kokmeeuw meer in het stedelijk gebied en op de zandgronden in het zuiden en oosten. Bij de Stormmeeuw zien we opvallende aantallen in Friesland en het aangrenzende deel van Groningen. De Zilvermeeuw en de Grote Mantelmeeuw zien we vooral in West- en Noord-Nederland en ze zijn meer gebonden aan de kust (maar geen zeemeeuwen). In het binnenland zijn beide soorten schaars waarbij de voorkeur opvalt voor rivieren, grote plassen en afvalverwerking.

Stormmeeuw of Zilvermeeuw?

We merken dat deze twee soorten wel eens met elkaar worden verwisseld. Stormmeeuwen zijn compacte meeuwen, die een beetje op Zilvermeeuwen lijken. De Stormmeeuw heeft het formaat Zwarte Kraai terwijl de Zilvermeeuw iets groter is dan een Buizerd. Op afstand is dit soms lastig. De verschillen zijn echter, voor wie goed kijkt, gemakkelijk te ontdekken http://vogelskijkenmetpeter.blogspot.nl/2014/01/vogelmoment-stormmeeuw_4.html Stormmeeuwen hebben een veel vriendelijker voorkomen dan de vaak wat boos kijkende Zilvermeeuw. Dat komt onder andere door de zwarte kraalogen van de

Adulte Stormmeeuw (links; foto: Mariet Verbeek), adulte Zilvermeeuw (rechts; foto: Peter Meininger)

Stormmeeuw en de felgele ogen van de Zilvermeeuw. Daarnaast heeft de Stormmeeuw een rondere kop en dunnere snavel en dit is bij de jonge (bruine) meeuwen een onderscheid. Bij de Stormmeeuw kleuren de poten in de 2e winter groen terwijl die bij de Zilvermeeuw roze vleeskleurig blijven. In vlucht valt bij de adulte Stormmeeuw de grote handvlek

op bij de punt van de vleugel. In vergelijking met de Zilvermeeuw vliegt de Stormmeeuw met diepere en energiekere vleugelslagen, en hij heeft smallere vleugels. Veel plezier met zowel de Storm- <https://www.sovon.nl/nl/soort/5900>, als met de Zilvermeeuw <https://www.sovon.nl/nl/soort/5920>.

Jan Schoppers

Slaapplaatsen: dankzij invallende kou mooie aantallen ganzen en zwanen

Wat is een winter zonder sneeuw en ijs? Geen echte winter zou ik zeggen, maar vanzelfsprekend is zo'n winter al lang niet meer. Een deel van de telperiode van de slaaplaatsstelling in januari viel gelukkig precies samen met de (spelden)prik die koning winter uitdeelde. Over het algemeen reageren ganzen en zwanen hier vrij vlot op door met de vorstgrens mee te bewegen. In de ultra zachte start van de winter waren de aantallen nog niet bepaald schokkend. Maar de invallende kou in januari zorgde alsnog voor mooie aantallen in onze contreien.

Nadruk op Zuid-Nederland

Toen de vorst zijn intrede deed lag de vorstgrens lange tijd halverwege het land, met in Noordoost-Nederland zelfs een mooi pak sneeuw. Bij een aantal soorten zien we dat ook terug in de verspreiding: relatief weinig Kolganzen in Noord-Nederland terwijl bijvoorbeeld in de Biesbosch een record sneuvelde (van 38.400 naar 41.900). En dat wil wat zeggen, want ze telden daar voor het vierde opeenvolgende jaar (achtste telling in totaal). De aantallen Kolganzen in de Oostvaardersplassen vielen iets tegen met 22.500 exemplaren, waar rond de 30.000 gebruikelijk is. Maar de andere ganzensoorten meegerekend werden hier in totaal zo'n 40.000 uitvliegende ganzen genoteerd, dus wat valt er te klagen?

Ook Kleine Zwanen werden vooral in het zuiden van het land gezien: afgezien van de grootste aantallen in de Randmeren (alleen overdag geteld) ging het om 190 ex. op de slaapplaats bij Koudekerk a/d Rijn, ZH, in de Geffense Plas, NB (175), in de Biesbosch, ZH/NB (143), en de Rijskampen, NB

(136). Viel er dan niets te zien in het noorden? Jazeker wel, en juist vanwege de vorst bijzondere dingen. Bij de Deelen verlieten de ganzen de dichtgevroren wateren en weken uit naar een zandwinput buiten het gebied. Op één enkele plas kwamen zo'n 40.000 Brandganzen en 26.700 Kolganzen overnachten! Toendrarietganzen lijken wat vorstbestendiger. De grootste groepen worden traditiegetrouw in Oost-Nederland gezien (al pikken heel veel waarnemers elders in Nederland er toch ook mooie clubjes "rietten" tussen de overige soorten uit) en dat was deze telling niet anders. De aantallen in het Bargerveen, Dr sloegen alles: 36.400 Toendrarietganzen betekende geen recordaantal voor dit gebied, maar zit wel tegen de bovengrens van wat hier aan maximale aantallen kan worden gezien (afgelopen tien jaar).

Deze januaritelling was de laatste ganzen- en zwanenslaaplaatsstelling van het seizoen maar elke losse telling is nog welkom, niet zozeer voor de landelijke totalen, maar omdat ze van betekenis zijn op gebiedsniveau. Met name van Brandganzen zijn tot in maart/april nog forse aantallen te verwachten.

Olaf Klaassen

Resterende teldata van slaaplaatsstellingen in seizoen 2015/16

Datum Starttijd Type telling

6 feb	16.35	Slaaplaatsstelling Wulp
20 feb	17.00	Slaaplaatsstelling Grote Zilverreiger, Aalscholver
19 mrt	17.50	Slaaplaatsstelling Scholekster, Kemphaan, Grutto
9 apr	19.30	Slaaplaatsstelling Scholekster, Kemphaan, Grutto

Wadden: de 50e midwinter in de Waddenzee

Op zaterdagochtend 16 januari werden we in het Waddengebied onaangenaam verrast met een harde noord-noordwester en fikse buien. Even leek het erop dat de telling ernstig gehinderd zou worden door de weersomstandigheden, maar naarmate de ochtend vorderde werd het weer gelukkig wat rustiger en was de telling, die grotendeels in de middaguren plaatsvond, alsnog goed te doen. Nog niet alle resultaten zijn op het moment van schrijven binnen. Zo ontbreken Ameland en delen van de Groninger kusten nog in het voorlopige overzicht. Helaas bleven de Rottums en de Noorderhaaks door omstandigheden onbemand. Een eerste blik op de voorlopige resultaten laat één uitschieter zien en dat is de Kanoet. Daarvan werden ruim 64.000 geteld, tegenover gem. 44.000 tijdens de voorgaande tien Midwintertellingen. Ruim 47.000 zaten op de Richel, maar ook Terschelling (6300) en Griend (5900) herbergden fraaie aantallen. Ronduit mager is het aantal van 54.000 Scholeksters, tegenover een tienjarig gemiddelde van 133.000. Alle hoop is gevestigd op Ameland, hoewel er daar de afgelopen midwinters 'maar' zo'n 15.000 werden geteld... Hetzelfde geldt voor de Wulp, waarvan de teller voorlopig op 44.500 staat, tegenover gemiddeld 104.000. Andere steltlopers lijken in aantallen weinig af te wijken. Iets meer Rosse Grutto's dan gemiddeld (58.000 tegenover 50.000), waarvan bijna 30.000 op Vlieland. Met 6200 individuen werden ook redelijk wat Drieteenstrandlopers geteld, waarvan bijna 1600

op Schiermonnikoog, bijna 1550 op Vlieland en ruim 1300 op Terschelling. Tot dusver is het aantal ingevoerde Bonte Strandlopers 136.000 (gem. 170.000). Ruim de helft daarvan zat langs de Friese Waddenkust (74.000), andere grote concentraties waren aanwezig op de Richel (22.000) en op Schiermonnikoog (17.000).

Er werden ook de nodige schaarse soorten gezien. Bij Delfzijl hield zich een Parelduiker op. Van de Kleine Zilverreiger werden er 9 geteld, waarvan 6 op Texel. Gaan we dit jaar de soort weer eens begroeten als broedvogel op de Waddeneilanden, na een succesvolle vestiging in het Lauwersmeergebied in het afgelopen voorjaar? Ook 9 Witbuikrotganzen, waarvan 5 op Terschelling, 2 Zwarte Rotganzen (Terschelling en Schier) en vier Roodhalsganzen, waarvan 3 op Wieringen, werden opgemerkt. Er werden 8 Ruigpootbuizerds geteld, waarvan 5 langs de Friese Waddenkust. Hier werden ook 2 van de slechts 4 Smellekens gezien. Van de 3 Pontische Meeuwen die voor het Waddengebied voorlopig zijn ingevoerd, zaten er twee op Terschelling waar ook de meeste Geelpootmeeuwen werden gezien (4 van de 5). Ook werden nog 17 Velduilen waargenomen, waarvan 13 op Griend.

Meer resultaten in een later stadium. Nu maar even afwachten of de ontbrekende tellingen de aantallen Scholeksters en Wulpen nog wat weten op te krikken...

Romke Kleefstra

Watervogeltellingen	(Alle coördinatoren zijn telefonisch te bereiken via 024-7 410 410)
• projectcoördinatie	Menno Hornman (menno.hornman@sovon.nl)
• formulieren etc.	Michel Klemann (michel.klemann@sovon.nl)

Coördinatie Slaapplaatstellingen: Olaf Klaassen (olaf.klaassen@sovon.nl)

Wie coördineert wat: regiocoördinatie

De eerstgenoemde persoon coördineert de maandelijkse tellingen, voor de midwintertelling is er soms een aparte coördinator.

(ZO) Zoute Delta	Mervyn Roos (06-12 21 81 34, mervyn.roos@rws.nl)
(NH) Noord-Holland	Michel Klemann (024-7 410 410, michel.klemann@sovon.nl)
(ZH) Zuid-Holland	Jan-Willem Vergeer (024-7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(ZL) Zeeland	Jan-Willem Vergeer (024 7 410 410, jan-willem.vergeer@sovon.nl)
(FR) Friesland	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(GR) Groningen	Kees Koffijberg (024-7 410 410, kees.koffijberg@t-online.de), <i>Midwintertelling</i> VACANT
(DR) Drenthe	Harold Steendam (0592-273845, harold_steendam@hotmail.com)
(FL) Flevoland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(OV) Overijssel	Symen Deuzeman (024-7 410 410, symen.deuzeman@sovon.nl)
(GL) Gelderland	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)
(UT) Utrecht	Michel Klemann (024-7 410 410, michel.klemann@sovon.nl)
(NB) Noord-Brabant	Vincent de Boer (024-7 410 410, vincent.deboer@sovon.nl)
(Li) Limburg	Ton Cuijpers (0475-551579, a_cuijpers@hetnet.nl)
(WG) Waddengebied	Romke Kleefstra (06-10 64 66 40 romke.kleefstra@sovon.nl)
(RG) Grote Rivieren	Jan Schoppers (024-7 410 410, jan.schoppers@sovon.nl)

Informatie over coördinatie in (IJ) IJsselmeergebied, (RM) Randmeren, (BR) Beneden Rivieren, (NZ) Noordzee via Sovon Menno Hornman (024-7 410 410, menno.hornman@sovon.nl)

Deze nieuwsbrief wordt toegezonden aan tellers en/of coördinatoren. De resultaten van de komende telling a.u.b. zo spoedig mogelijk naar Sovon Vogelonderzoek Nederland, Antwoordnummer 98189, 6500 VA Nijmegen sturen. Vergeet niet de gebiedscode in te vullen. Een postzegel is niet nodig!!

Nb! In deze nieuwsbrieven genoemde aantallen zijn voorlopig en vaak nog onvolledig! Ze zijn dus niet geschikt voor verder gebruik.